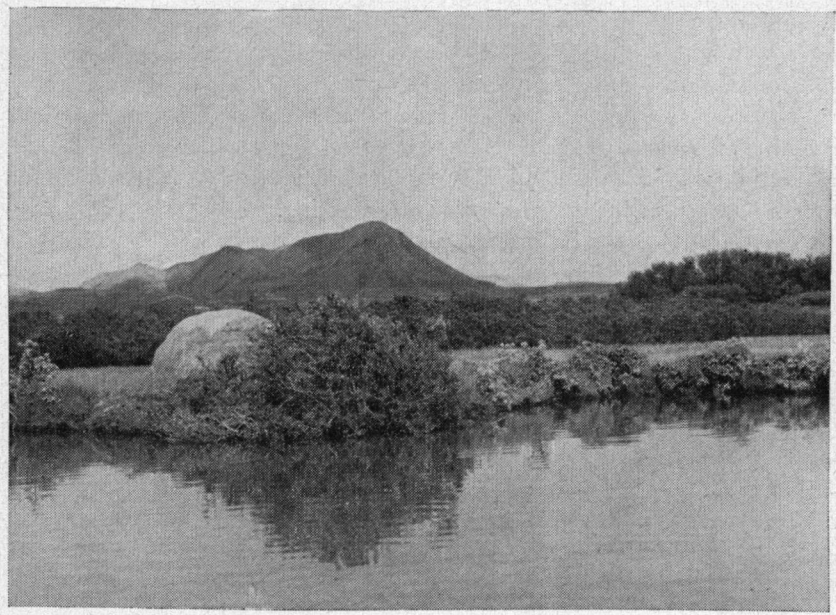

MUGGENWATER (MYVATN)

Foto L. J. Draaijer

Ornithologische indrukken van IJSLAND

Door L. J. Draaijer

Dit is het verslag van een reis, die W. Trinks en ik in het voorjaar en de zomer van 1959 door IJsland maakten. Het was onze bedoeling een indruk te krijgen van het IJslandse vogelleven en hierin zijn wij, mede dankzij de hulp en inlichtingen van een aantal Nederlandse, Engelse en IJslandse ornithologen goed geslaagd.

IJsland ligt midden in de Atlantische Oceaan, juist tussen de Oude en de Nieuwe Wereld en het eiland ligt nog juist beneden de Poolcirkel. Hoewel de naam zulks doet vermoeden, heerst er op het eiland geen arctisch klimaat. De Golfstroom doet vooral aan de west- en zuidkust haar milde invloed gelden. In Reykjavík blijft 's winters de sneeuw nooit langer dan een paar dagen liggen; aan de noordkust kan de situatie echter wel anders zijn, wat wel blijkt uit plaatsnamen als Isafjördur (=ijsfjord). De zomers op IJsland zijn zacht, maar vochtig. In het binnenland kan het klimaat de allure krijgen van een landklimaat; we maten daar wel temperaturen van 25° C. De naam IJsland dankt het eiland aan de enorme gletschers in het zuiden en midden van het land, die van zeer grote afstand vanuit zee te zien zijn. De grootste van deze ijskappen heeft een oppervlakte van ruim een derde van de oppervlakte van Nederland.

In de samenstelling van de vogelbevolking is de bijzondere geografische ligging van IJsland weerspiegeld. Als vertegenwoordiger van de Nieuwe

Wereld zou men de *harlekijneend* kunnen noemen, de *koperwiek* en de *tureluur* bijv. als vertegenwoordigers van de Oude Wereld. De *kleine rietgans* en de *rosse franjepoot* vormen een noordelijk element in de avifauna, de *grutto* een zuidelijk. De *burgemeester* en de *kleine alk* broeden in geringer aantal dan enkele tientallen jaren geleden op IJsland. Vermoedelijk is het stijgen van de gemiddelde jaartemperatuur oorzaak van een verschuiving van hun broedgebied in noordelijke richting.

Het IJslandse landschap is zeer gevarieerd. Ieder kent wel de vulkaan Hekla en de geysirs. In het binnenland strekken zich onmetelijke lavavelden uit, die het domein vormen van de *sneeuwuil* en de *kleine rietgans*.

De onbegaanbaarheid van dit terrein maakte het ons onmogelijk deze soorten te zien te krijgen. Aan de zuidkust, waar gletscherrivieren het smeltwater afvoeren van de grote ijskappen, bevinden zich uitgestrekte vlakten, die niet of nauwelijks begaanbaar zijn. Het enige vervoermiddel hier is het vliegtuig. Op deze vlakten broeden enkele duizenden paren *grote jagers*. De andere kusten worden ingesneden door grote fjorden, die geflankeerd worden door hoge heuvels en bergen met eeuwige sneeuw en ijs. Op de rotsen langs de kust broeden zeer grote aantallen zeevogels: *jan van gent*, *zeekoet*, *zwarte zeekoet*, *alk*, *papegaaiduiker*, *drieteenmeeuw* en *noordse stormvogel*. Alleen op de eilanden aan de zuidkust broeden *stormvogeltje* en *noordse pijlstormvogel*; alleen aan de noordkust *kleine alk* en *kortsnavelzeekoet*.

Bij onze aankomst in Reykjavik in het zuidwesten van IJsland viel ons direct op, dat er geen *mussen* en *spreeuwen* in de stad te zien waren; daarvoor in de plaats zagen we *witte kwikstaarten* en *koperwieken*. In de grote vijver midden in de stad broeden *noordse sterns* en we zagen er ook *grauwe franjepootjes*.

Vanuit Reykjavik ging de tocht eerst naar het uiterste zuidwesten van IJsland, waar volgens inlichting van Dr. Finnur Gudmundsson, die verbonden is aan het Natuurhistorisch Museum, de *rosse franjepoot* moest broeden. De boer op wiens weidegrond de vogel broedt bleek een enthousiast amateur-ornitholoog te zijn en hij wees ons meteen twee nesten van de zeldzame vogel. Al sinds mensenheugenis broeden de vogels bij zijn boerderij en elk jaar worden de jongen door de boer geringd. Op nog een plaats in IJsland is de vogel te vinden en wel op een eilandje in de grote Breidafjord, in het westen van IJsland. Het aantal broedparen is vermoedelijk niet hoger dan 15, zodat we zeer in onze schik waren met deze waarnemingen. Ook zagen we in dit deel van IJsland *paarse strandlopers* met hun jongen. Bij de boer aten wij koekjes, waarvan het deeg aangemaakt was met de eieren van kria, de *noordse stern*, een vogel die zeer algemeen over geheel IJsland voorkomt. Er schijnt zelfs een tekort aan nestruimte te bestaan, want eenmaal zagen wij vanuit de auto een nest met eieren van de *noordse stern* op de weg liggen. De *eidereend* was hier heel algemeen en is meer dan de *noordse stern* gebonden aan het kustgebied. Van de *sneeuwgorst* vonden we verscheidene nesten en samen

met een IJslands ornitholoog stelden wij het broeden vast van de *kleine mantelmeeuw* (Britse vorm).

Na ons verblijf in het zuidwesten brachten wij drie weken door in een uitgestrekt merengebied in het noorden van IJsland. Het landschap was er heuvelachtig en de bodem was bedekt met een toendra-achtig veen. IJsland is vroeger bedekt geweest met bossen, maar door onverantwoordelijk bodemgebruik, door vraat van schapen, zijn ze verdwenen). Wij vonden er veel bekende planten zoals *parnassia*, vetblad, pinksterbloem, thijm, verscheidene soorten orchideeën (*Habenaria* en *Orchis*) en ook onbekende soorten als *Dryas octopetala* en *Silene acaulis*. Ons kamp richtten wij weer op in de nabijheid van een boerderij, om van de boer de meest belangrijke voedingsmiddelen te kunnen betrekken. (De dichtstbijzijnde levensmiddelenbron bevond zich meer dan 15 kilometer van ons kamp!)

In het heuvelachtige terrein, dat ons excursiegebied vormde, vonden wij al gauw de nesten van een aantal vogelsoorten, die wij goed uit eigen land kenden. Op nog geen 100 meter van onze tent lag het nest van de *goudplevier*, een soort, die op IJsland haast net zo algemeen is als bij ons de *kievit*. Het nest en de eieren lijken trouwens heel veel op die van onze *kievit*. Steeds zagen wij in de onmiddellijke nabijheid van de *goudplevier* een *bonte strandloper* vliegen of staan; of ze ook in elkaars nabijheid broedden hebben wij niet kunnen vaststellen. In de literatuur vonden wij niets over dit verschijnsel. Van de *bonte strandloper* vonden we maar twee nesten. Het wijfje blijft heel lang op het nest zitten en vliegt alleen bij het

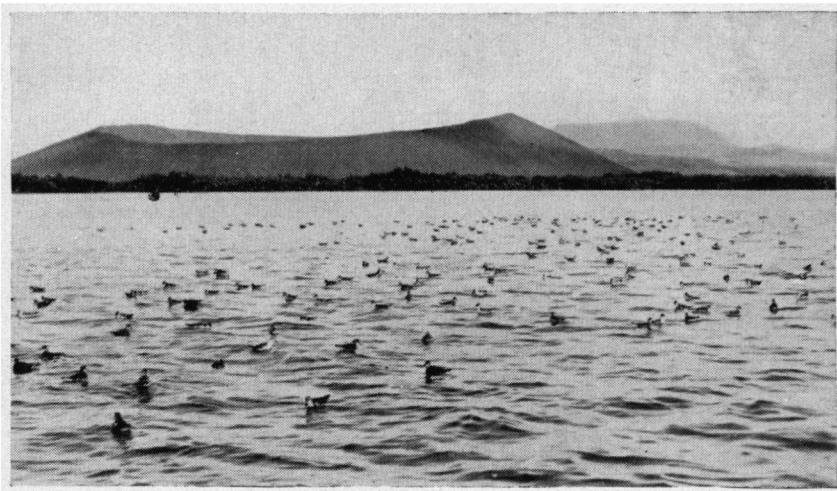
ROODKEELDUIKER

Foto L. J. Draaijer

grootste gevaar op, zodat het vinden van het nest op toeval berust. De *regenwulp* was een algemene verschijning in ons excursieterrein. Ze maken al evenveel misbaar als onze eigen *wulpen* en het vinden van het nest leverde ons ook de grootste moeilijkheden op. In de veenplasjes zwommen meestal wel een paar *grauwe franjepootjes*. Ze gedroegen zich erg geheimzinnig, maar het gelukte ons toch enkele nesten van deze soort te vinden en later zagen wij ook enkele mannetjes met jongen. De *kleine jager* was een regelmatige verschijning van de toendra; het waren hier alle solitaire broedgevallen, die wij vaststelden. In de spleten en gaten tussen de stenen vonden wij de nesten van *tapuiten*, *graspiepers* en *sneeuwgorzen*. 's Avonds was het liedje van de *sneeuwgorzen* van mijlen ver te horen. Als dan Himbrími de *ijsduiker* luid roepend in grote kringen boven de toendra vloog accentueerden juist deze geluiden de immense stilte om ons. Wij wisten wel vier nesten van de *ijsduiker* maar we konden de eilandjes, waarop de vogels nestelden niet bereiken, wij hadden nl. geen boot en de temperatuur van het water was maar 6°C, zodat wij het niet waagden erheen te zwemmen. Wel vonden we het nest van Lomur, de *roodkeelduiker* en wij waren in de gelegenheid goede foto- en filmopnamen van de broedende vogels te maken, die de teleurstelling met de ijsduikeropnamen ruimschoots vergoedden. Dit nest lag niet op een eilandje, maar op een landtongetje in een van de kleinere meertjes. Op en bij de meren en meertjes troffen wij regelmatig kolonies van *grote mantelmeeuwen* aan; een enkele keer ook een solitair broedpaar. Wij zijn van mening, dat vooral de duikers en de eenden nogal wat van de mantelmeeuwen te lijden hadden. Behalve de laatste soort zullen ook de *kleine jager* en de *raaf* (een algemene vogel in het beschreven gebied) een niet onbelangrijke predator-functie bekleden. Verder zagen we op de meren regelmatig *ijseenden*, *toppereenden*, *wintertalingen*, *pijlstaarten*, *middelste zaagbekken* en *wilde zwanen*. Van de laatste soort vonden wij twee nesten met kolossale eieren. De tijd ontbrak ons helaas om van de broedende vogel opnamen te maken. Ook zagen wij geregeld *grauwe ganzen* overvliegen, maar deze interessante vogels bleven, net als de *kleine rietgans* en de *sneeuwuil*, voor ons onbereikbaar. Tenslotte wil ik van ons excursiegebied nog vernelden, dat *watersnip* en *tureluur* er heel algemeen waren. Een enkele keer zagen we een *sneeuwhoen*; het *smelleken* was er vrij algemeen en eenmaal namen wij er een *giervalk* waar.

Nadat wij eerst in Reykjavík geproviandeerd hadden, ging de reis vervolgens naar het beroemde Myvatn, het Muggenwater, in het noordoosten van IJsland. Het Muggenwater is een uitgestrekt merencomplex met talrijke meren en meertjes en verscheidene grote en kleine riviertjes monden er in uit. Het is een uniek waterwildgebied, waar niet minder dan 17 soorten eenden, ganzen en duikers broeden. Tijdens onze roeitochten over het meer slaagden wij erin bijna alle soorten waar te nemen. Vooral de *kuifduikers*, de *ijslandse brilduikers* en de zaagbekken hadden onze bijzondere belangstelling. De *kuifduikers* bleken in verspreide kolonies te broeden. De *grauwe franjepootjes* verzamelden zich al voor de najaars-

ROSSE FRANJEPOTEN (MYVATN)

Foto L. J. Draaijer

trek; we zagen omstreeks half juli al troepen van honderden vogels! Een familie *giervalken* had het meer kennelijk als jachtterrein uitgekozen; we namen deze fascinerende roofvogels hier iedere dag waar. Maar onze aardigste ontmoeting was wel die met de *harlekijneenden*. Een aantal wijfjes met jongen (een of twee dagen oud) zwom in een snelstromend riviertje aan de rand van het meer. Nu schijnt een film altijd vol te zijn, wanneer je iets unieks wilt filmen en zo was het ook, toen wij wilden opnemen hoe de jonge *harlekijneenden* over de wildkolkende golven trippelenden. Het is ongelooflijk hoe de zeer jonge vogels zich in het snelstromende water gedragen; ze zwemmen niet maar trippelen meer over de toppen van de golven.

Het was opvallend hoe veel groter de vogelrijkdom in en om het Muggenwater was dan elders in IJsland. Ook het aantal soorten zangvogels was groter; behalve *tapuiten*, *sneeuwgorzen*, *graspiepers* en *witte kwikstaarten* namen wij geregeld *barmsijsjes* en *koperwieken* waar. Misschien is de rijkdom aan vogels wel een gevolg van de hoge gemiddelde jaartemperatuur in deze streek; in de kustgebieden is de temperatuur beduidend lager!

Tenslotte keerden wij dit dorado de rug toe en vertrokken per boot naar het nog zeer ontoegankelijke noordwestelijke deel van IJsland. Vanuit Isafjördur ging de tocht met een melkboot langs de geïsoleerde boerderijen naar de bodem (botn), het einde, van de zeer uitgestrekte „ijsfjord”.

Langs de steile rotswanden van de fjorden, de z.g. klettar, broeden nog steeds de *zeearend* en de *giervalk*. Door de aanleg van wegen juist onder de rotswanden verliest vooral de *zeearend* steeds meer terrein. Beide soorten hebben we evenwel nog geregeld gezien. Het was frappant te zien hoe de zwermen burgemeesters, *drieteenmeeuwen* en *noordse sterns* tot zwijgen kwamen en in grote kringen over de oppervlakte van het water gingen vliegen, als hoog in de wolken de arend overvloog. Waar snel-

stromende beekjes in de fjord uitmondden, stootten wij meest een *harlekijneend* met jongen van de kant. Maar we zagen ook oerhollandse vogels langs de oevers, zoals *wilde eenden*, *sholeksters*, *tureluurs* en *bontbekplevieren*. Langs de rotswand speelde een *smelleken* met haar jongen. 's Nachts hoorden wij de eigenaardige roep van Rjúpa, het *sneeuwhoen* en dan klonk ook de zang van het *winterkoninkje* over de fjord. De zang herinnerde ons aan thuis; het werd 's nachts weer bijna donker en wij begrepen, dat ons verblijf in dit fascinerende land ten einde liep.

- *Het adres van de schrijver luidt: L. J. Draayer, Jan van Scorelstraat 33 bis, Utrecht*